

PORODIČNI ZAKON

– DVANAEST GODINA POSLE

Zbornik radova

Priredili:
Prof. dr Marija Draškić
Prof. dr Nebojša Šarkić
Doc. dr Jelena Arsić

Beograd, 2018

PRAVNI FAKULTET UNIVERZITETA UNION U BEOGRADU
JAVNO PREDUZEĆE SLUŽBENI GLASNIK

Biblioteka
ZBORNICI, KOMENTARI I PRIRUČNICI 5

PORODIČNI ZAKON – DVANAEST GODINA POSLE

Tematski zbornik radova

Priredili:

Prof. dr Marija Draškić

Prof. dr Nebojša Šarkić

Doc. dr Jelena Arsić

Izdavači

Pravni fakultet Univerziteta Union u Beogradu

Javno preduzeće *Službeni glasnik*

Za izdavače

Prof. dr Nebojša Šarkić, dekan

Dr Jelena Trivan, direktor

Urednik

Prof. dr Jovica Trkulja

Recenzenti

Prof. dr Nevenka Žegarac, Fakultet političkih nauka Univerziteta u Beogradu

Prof. dr Monika Milošević, Pravni fakultet Univerziteta Union u Beogradu

Dr Ana Čović, Institut za uporedno pravo, Beograd

Lektura

Ana Podkrajac

Dizajn korica

Aleksandar Pribičević

Slog i prelom

Dušan Stamenović

Tiraž

300

ISBN 978-86-7952-002-9 (PFU)

ISBN 978-86-519-2196-7 (SG)

© Pravni fakultet Union, 2018

www.pravnifakultet.rs

PORODIČNI ZAKON
– DVANAEST GODINA POSLE

TEMATSKI ZBORNIK RADOVA

Priredili:
Marija Draškić
Nebojša Šarkić
Jelena Arsić

Beograd
2018

SADRŽAJ

Predgovor	13
Program Savetovanja	15
<i>Marija Draškić</i> Porodični zakon: dvanaest godina posle	19
<i>Dragoljub Popović</i> Vanzakonska forma braka u praksi evropskog suda za ljudska prava: uporedna analiza dva slučaja	49
<i>Srđan Šarkić</i> Razlozi za razvod braka u srednjovekovnom srpskom pravu	63
<i>Branislava Apostolović</i> Imovina supružnika	73
<i>Sofia Kovačević</i> Vanbračna zajednica: uporednopravni prikaz.	93
<i>Ivana Milosavljević Đukić</i> Dete – žrtva porodičnog nasilja	109
<i>Julija Stošić</i> <i>Suzana A. Ristić</i> <i>Miroslava Despotović</i> Zaštita od nasilja u porodici: prepreke i podsticaji u primeni porodičnog zakona	121
<i>Sanda Ćorac</i> Uticaj nasilja u porodici na povredu prava na poštovanje porodičnog života: praksa evropskog suda za ljudska prava i sudska praksa u republici srbiji	131
<i>Ljubica Milutinović</i> Mišljenje deteta kao kriterijum za utvrđivanje najboljeg interesa deteta	143

UTICAJ NASILJA U PORODICI NA POVREDU PRAVA NA POŠTOVANJE PORODIČNOG ŽIVOTA: PRAKSA EVROPSKOG SUDA ZA LJUDSKA PRAVA I SUDSKA PRAKSA U REPUBLICI SRBIJI

Apstrakt: Ukoliko se pravo na poštovanje porodičnog života ugrožava ili povređuje radnjama drugih članova porodice koje se mogu svrstati u nasilne radnje, porodica od intimne oaze u kojoj dominiraju dobre, pozitivne emocije, postaje nasilna društvena grupa. Zbog značaja koji porodica ima u društvu, nacionalne vlasti imaju, osim prevashodne obaveze da predvide normativni okvir, i obavezu da u konkretnim slučajevima preduzimaju adekvatne mere zaštite žrtava porodičnog nasilja. Odnosno fenomen nasilja u porodici zahteva odgovarajuću reakciju države i mada pravo na poštovanje porodičnog života afirmiše princip nemešanja u porodične odnose, državna intervencija u slučajevima porodičnog nasilja ne može biti u suprotnosti s njim, odnosno nasilje se ne može tolerisati zabranom zadiranja u porodični život. Propust države da primeni mere za zaštitu od nasilja u porodici može voditi povredi prava na poštovanje porodičnog života.

Ključne reči: Pravo na poštovanje porodičnog života, Nasilje u porodici, Porodični zakon, Evropski sud za ljudska prava, Sudska praksa Republike Srbije

UVOD

Iako su odnosi u porodici kompleksni i isprepleteni emocionalnim vezama, u njima neretko dolazi do nasilja. Reč je o opštem problemu koji je prisutan u svim državama, koji nije uvek očigledan, budući da se često dešava unutar najintimnijih krugova, među najbližim licima. Zbog načina odvijanja porodičnog života (iza „zatvorenih vrata“), ovaj oblik nedozvoljenog ponašanja dugo je određivan kao lično i unutarporodično pitanje, a ne kao nedozvoljeni akt koji zahteva intervenciju države radi njegovog sprečavanja.¹ Nasilje između bliskih lica se nalazi, što je paradoksalno, na raskršću intimnosti i osećanja ljubavi na jednoj i mržnje na drugoj strani.² Ukoliko u jednoj porodici dođe do nekog oblika nasilja jednog člana porodice prema drugom članu, nesumnjivo dolazi do ugrožavanja sigurnosti i odnosa poverenja među članovima porodice, ali i ozbiljnog ugrožavanja same institucije porodice.

Nasilje u porodici je rasprostranjen i duboko ukorenjen društveni problem. U teoriji ima pokušaja definisanja nasilja u porodici. Tako pojedini autori nasilje u porodici

* Dr Sanda Ćorac, advokat, sanda_bdt@yahoo.com

1 Kostić, M., „Nasilje u porodici – dve metode sudske zaštite, *Naučna konferencija 'Novine u porodičnom zakonodavstvu'*, Niš, 2006, str. 236.

2 Ponjavić, Z., Palačkovć, D., „Prekogranično odvođenje dece i porodično nasilje“, *Međunarodni naučni skup 'Prava djeteta i ravnopravnost polova – između normativnog i stvarnog'*, Pale, 2012, str. 54.

određuju kao kontinuiranu primenu fizičke i psihičke sile prema članovima porodice uz ugrožavanje i povređivanje domena sigurnosti i odnosa poverenja i ispoljavanja kontrole i moći nad članovima porodice, bez obzira na to da li je u važećem zakonodavstvu predviđeno kao krivično delo i da li je izvršilac nasilja prijavljen organima krivičnog gonjenja.³ Nasilje u porodici može biti izraženo kao nasilje u braku, partnersko nasilje, nasilje prema članovima zajedničkog domaćinstva, nasilje prema deci, nasilje između braće i sestara ili nasilje nad roditeljima. Osim toga, može biti izraženo kao aktivno, u vidu zlostavljanja, ili pasivno, u vidu zanemarivanja, a ispoljeno kao fizičko, emocionalno, seksualno, zatim manje ozbiljno, srednje ozbiljno, vrlo ozbiljno ili životno ugrožavanje.⁴

Zaštitu od nasilja u porodici garantuju brojni međunarodni dokumenti (univerzalni i regionalni).⁵ Međutim, nasilje u porodici nije predmet regulisanja u Evropskoj konvenciji o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda.⁶ To pak ne znači da se Evropski sud za ljudska prava u svojoj praksi ne susreće i sa ovim problemom.⁷ Naime, nasilje u porodici razmatrano je najčešće u kontekstu primene člana 8. i prava na poštovanje

3 Konstantinović Vilić, S., Nikolić Ristanović, V., *Kriminologija*, Pravni fakultet u Nišu, 2003, str. 128.

4 Milutinović, Lj., „Nasilje u porodici“, *Pravni informator*, 6, 2012, str. 17.

5 Na primer Universal Declaration of Human Rights, UN Doc A/810, G. A. res. 217A (III) (10 December 1948); The Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women (CEDAW), UN A/RES/34/180 (18 December 1979); Declaration on the Elimination of Violence against Women, UN A/RES/48/104 (20 December 1993); Convention on the Rights of the Child, UN A/RES/44/25 (20 November 1989); Beijing Declaration and Platform for Action, Fourth World Conference on Women, A/CONF.177/20 and A/CONF.177/20/Add.1 (15 September 1995); Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence, Council of Europe, Treaty Series-No. 210, Istanbul (11 May 2011); Recommendation (90) 2 of the Committee of Ministers to Member States on social measures concerning violence within the family, Council of Europe (15 January 1990); Recommendation (2002)5 of the Committee of Ministers to member states on the protection of women against violence, Council of Europe (30 April 2002); Recommendation 1450 (2000) Parliamentary Assembly of the Council of Europe on violence against women in Europe, Council of Europe (3 April 2000); Recommendation 1582 (2002) Parliamentary Assembly of the Council of Europe on domestic violence against women, Council of Europe (27 September 2002); Recommendation 1905 (2010) Parliamentary Assembly of the Council of Europe on children who witness domestic violence (12 March 2010).

6 Kao pravni akt Saveta Evrope, Evropska konvencija o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda – Evropska konvencija (European Convention on Human Rights, Council of Europe Treaty Series-No. 005, Rome, 4 November 1950) u Republici Srbiji primenjuje se na osnovu Zakona o ratifikaciji Evropske konvencije o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda („Službeni list SCG – Međunarodni ugovori“, br. 9/03 i 5/05).

Uz garantovanje niza supstancijalnih prava Evropska konvencija uspostavlja i poseban sistem njihove zaštite osnivanjem Evropskog suda za ljudska prava („sud“) i propisivanjem niza organizacionih i funkcionalnih pravila njegovog rada (videti npr. član 32. u pogledu nadležnosti za sve predmete koji se tiču tumačenja i primene Evropske konvencije i protokola uz nju).

7 Videti slučajeve u kojima su države smatrane odgovornim za nepružanje zaštite deci žrtvama porodičnog i seksualnog nasilja npr. ECtHR, *A. v. the United Kingdom*, No. 25599/94, Judgment of 23 September 1998; ECtHR, *Z and Others v. the United Kingdom*, No. 29392/95, Judgment of 10 May 2001; ECtHR, *D. P. and J. C. v. the United Kingdom*, No. 38719/97, Judgment of 10 October 2002; ECtHR, *E and Others v. the United Kingdom*, No. 33218/96, Judgment of 26 November 2002; ECtHR, *E. S. and Others v. Slovakia*, No. 8227/04, Judgment of 15 September 2009.

porodičnog života,⁸ s obzirom na to da je porodično nasilje uvek okolnost koja ugrožava ili još češće čini povredu ovog prava.

Osim međunarodnih dokumenata zaštitu od nasilja u porodici predviđaju i nacionalni pravni sistemi, pa i pravni sistem Republike Srbije.⁹ S ciljem da se porodici pruži šira zaštita, nasilje u porodici preko porodičnopravne regulative postalo je i predmet građanskog (parničnog) postupka, a mere predviđene Porodičnim zakonom kao svoj krajnji cilj imaju zaštitu prava na porodični život osoba koje su žrtve nasilja u porodici.

2. NASILJE U PORODICI I PRAVO NA POŠTOVANJE PORODIČNOG ŽIVOTA

2.1. Nasilje u porodici sa aspekta poštovanja prava na porodični život u praksi Evropskog suda za ljudska prava

U vezi s pitanjem nasilja u porodici koje se postavlja pred Sudom mogla bi se prepoznati tipična situacija, koja se odnosi na razmatranje u kontekstu propusta države da primeni mere za zaštitu od nasilja u porodici. Ne ulazeći ovom prilikom u složen problem prevencije (što je primarno obaveza države – da preventivno deluje preduzimanjem mera kako bi se porodično nasilje sprečilo), propust države da primeni mere za zaštitu od nasilja u porodici može voditi povredi prava na poštovanje porodičnog života. Tako je Sud razmatrao slučajeve nasilja u porodici koji su zbog neblagovremene ili neodgovarajuće reakcije od strane nadležnih državnih organa imali i tragičan epilog u vidu smrtnog ishoda. Tako je npr. u odlukama *Branko Tomašić and Others v. Croatia*,¹⁰ *Opuz v. Turkey*¹¹ i *Kontrová v. Slovakia*¹² Sud zauzeo stav da postoji odgovornost tih država zbog nepreduzimanja odgovarajućih radnji i mera, nedvosmisleno potvrđujući propust da zaštite lica koja se nalaze pod njihovom jurisdikcijom u situaciji kada trpe nasilje u porodici.

Zbog značaja koji porodica ima u društvu, nacionalne vlasti imaju, osim prevashodne obaveze da predvide normativni okvir, i obavezu da u konkretnim slučajevima preduzimaju adekvatne mere zaštite žrtava porodičnog nasilja. U stvari, treba reći da se suzbijanje porodičnog nasilja može postići samo aktivnim učešćem države, odnosno

8 Član 8. Evropske konvencije glasi:

1. Svako ima pravo na poštovanje svog privatnog i porodičnog života, doma i prepiske.

2. Javne vlasti neće se mešati u vršenje ovog prava sem ako to nije u skladu sa zakonom i neophodno u demokratskom društvu u interesu nacionalne bezbednosti, javne bezbednosti ili ekonomske dobrobiti zemlje, radi sprečavanja nereda ili kriminala, zaštite zdravlja ili morala, ili radi zaštite prava i sloboda drugih.

9 Ustav Republike Srbije, „Službeni glasnik RS“, broj 98/06; Zakon o sprečavanju nasilja u porodici, „Službeni glasnik RS“, broj 94/16; Krivični zakonik, „Službeni glasnik RS“, br. 85/05, 88/05 – ispr., 107/05 – ispr., 72/09, 111/09, 121/12, 104/13, 108/14 i 94/16.

10 ECtHR, *Branko Tomašić and Others v. Croatia*, No. 46598/06, Judgment of 15 January 2009.

11 ECtHR, *Opuz v. Turkey*, No. 33401/02, Judgment of 9 June 2009.

12 ECtHR, *Kontrová v. Slovakia*, No.7510/04, Judgment of 31 May 2007.

mešanjem u porodične odnose. Iako pravo na poštovanje porodičnog života afirmiše princip nemešanja u porodične odnose, državna intervencija u slučajevima porodičnog nasilja ne može biti u suprotnosti s njim, odnosno nasilje se ne može tolerisati zabranom zadiranja u porodični život. Uzgred budi rečeno, ni inače svaka intervencija nacionalnih vlasti u porodični život ne znači automatski njegovu povredu, već Sud ocenjuje opravdanost intervencije, a svakako da je ona naročito opravdana upravo u situacijama kada je porodični život ugrožen nasiljem u porodici. Slobodno se zbog toga može reći da postoji obaveza delovanja nacionalnih vlasti s ciljem da se pojedinac zaštiti i od članova svoje porodice. Načini državne intervencije ogledaju se kroz postojanje odgovarajućeg zakonskog okvira, primenu adekvatnih preventivnih mera operativnog karaktera i dužnost saradnje i koordinacije među državnim organima u zaštiti žrtava porodičnog nasilja.¹³ Odgovornost države za ponašanje pojedinca uzrokovana je kršenjem njenih obaveza ili tolerisanjem njegovog ponašanja.¹⁴

Činjenica da se nasilje u porodici („nasilje u tišini“, kako se još naziva) događa u relativno izolovanoj sredini, u domu odnosno „u kući“, ne umanjuje njegovu društvenu opasnost, pa ne može biti tretirano isključivo kao privatna stvar članova porodice.¹⁵ Ovakav stav prikazuje odluka u slučaju *Bevacqua and S. v. Bulgaria*.¹⁶ Podnositeljka predstavke u ovom slučaju bila je izložena nasilju u porodici od strane supruga, zbog čega je s trogodišnjim sinom napustila porodični dom i pokrenula postupak za razvod braka. Navela je da je nasilju bila izložena i tokom brakorazvodnog postupka, zbog čega je četiri dana provela u skloništu za žene žrtve nasilja u porodici u drugom gradu. Podnositeljka predstavke je u porodičnom nasilju zadobila lake telesne povrede (*light bodily injury*), a za povrede ovakvog karaktera, prema odredbama nacionalnog zakonodavstva, nije predviđeno gonjenje po službenoj dužnosti. S druge strane, njen zahtev za krivično gonjenje odbačen je uz obrazloženje da je u pitanju „privatna stvar“. Osim zahteva za krivično gonjenje, podnositeljka predstavke je tražila i donošenje privremene mere u vezi sa staranjem o detetu. Iako su okolnosti nalagale ekspeditivan postupak, njeni zahtevi za izricanje ove mere (bez obzira na njihovu hitnost) ignorisani su i nisu smatrani prioritetnim, pa je odluku o privremenoj meri dobila tek kada i presudu o razvodu braka, posle više od godinu dana.

Sud je u ovom slučaju zauzeo stav da je povređeno pravo na porodični život podnosilaca predstavke (majke i sina), nepreduzimanjem potrebnih mera od strane države u skladu s pozitivnim obavezama prema Konvenciji. Sud je zaključio da je potreba za aktivnim preduzimanjem radnji od strane države bila neophodna, upravo zbog posebne osetljivosti i ranjivosti žrtava porodičnog nasilja. Takođe je u svojoj odluci naglasio i da obrazloženje „privatna stvar“ nije u skladu sa obavezom države

13 Carić, S., *Evropski sistem ljudskih prava*, Univerzitet Privredna akademija u Novom Sadu, Novi Sad, 2011, str. 264.

14 Ponjavić, Z., „Odgovornost države za nasilje u porodici prema Konvenciji o ljudskim pravima“, *Zbornik radova sa naučnog skupa 'Nasilje u porodici'*, Beograd, 2012, str. 152.

15 Petrušić, N., „Porodičnopravna zaštita od nasilja u porodici u pravu Republike Srbije“, *Zbornik radova sa savetovanja 'Novo porodično zakonodavstvo'*, Vrnjačka Banja, 2006, str. 23.

16 ECtHR, *Bevacqua and S. v. Bulgaria*, No.71127/01, Judgment of 12 June 2008.

da zaštiti porodični život podnositeljke predstavke. To što je žrtva imala pravo da sama (privatnom tužbom) pokrene krivični postupak nije dovoljna mogućnost, već se žrtvi, ukoliko nadležni organi imaju saznanja o postojanju opasnosti za život, mora pružiti pomoć odnosno mora se zaštititi od nasilja. Ovakav stav u neposrednoj je vezi s članom 8. prema kome država ima pozitivnu obavezu da efikasno i efektivno zaštititi fizički i psihički integritet svakog lica.¹⁷ Osim ove poruke, Sud u ovoj odluci ukazuje i na obavezu praktične realizacije zaštite ne samo žrtve porodičnog nasilja već i dece, preko donošenja rešenja o privremenom starateljstvu. Pored toga, još jedna poruka koju Sud šalje ovom odlukom jeste da je država dužna da obezbedi krivično gonjenje za porodično nasilje po službenoj dužnosti i kada su nanete lake telesne povrede, koje se inače gone po privatnoj tužbi, u protivnom će biti odgovorna za kršenje člana 8. Konvencije.¹⁸

Odjeci prakse Evropskog suda za zaštitu ljudskih prava, između ostalog i po pitanju zaštite od nasilja u porodici, evidentni su i u sudskoj praksi Republike Srbije. Može se zapravo govoriti o nastojanju nacionalnih vlasti da u skladu sa svojim dužnostima zaštite pojedinca od nasilja u porodici preduzimanjem mera i delovanjem protiv nasilja koje je učinjeno od strane člana porodice.

2.2. Porodičnopravna zaštita od nasilja u porodici u sudskoj praksi Republike Srbije u kontekstu poštovanja prava na porodični život

Porodičnopravna zaštita kao deo sistema zaštite od nasilja u porodici podrazumeva državnu intervenciju u porodične odnose (porodični život).¹⁹ Suština ove vrste zaštite od nasilja u porodici nalazi se u merama propisanim Porodičnim zakonom, koje su preventivnog karaktera i čiji je osnovni cilj zaštita ugroženih članova porodice i sprečavanje proširenja konflikta, a samim tim i zaštita prava na poštovanje porodičnog života.²⁰

Odredbom člana 197. Porodičnog zakona definisano je nasilje u porodici tako što je prvim stavom određeno da se pod nasiljem u porodici podrazumeva ponašanje kojim

17 Obavezu države da zaštiti žrtve nasilja u porodici, a samim tim pruži i zaštitu njihovog porodičnog života, Sud je afirmisao i u odluci *Airey v. Ireland*, No. 6289/73, Judgment of 9 October 1979.

18 ECtHR, *Bevacqua and S. v. Bulgaria*, § 45–46.

19 Porodični zakon u članu 10, koji ima karakter osnovne odredbe, izriče zabranu nasilja u porodici i svakome u skladu sa zakonom garantuje pravo na zaštitu od nasilja u porodici. Ovaj institut sadrži posebno materijalnopravne odredbe u delu zakona koji nosi naziv „Zaštita od nasilja u porodici“ (čl. 197–200), dok su procesnopravne odredbe propisane u „Postupku u sporu za zaštitu od nasilja u porodici“ (čl. 283–289). Obim rada ne dopušta analizu oba pomenuta aspekta, pa ćemo se ograničiti na prvi pomenuti aspekt.

20 Garancija prava na porodični život u Evropskoj konvenciji otvorila je put i nacionalnom zakonodavcu koji Porodičnim zakonom (PZ, „Službeni glasnik RS“, br. 18/05 i 72/11 – dr. zakon) po prvi put, odredbom člana 2. stav 2, propisuje da „svako ima pravo na poštovanje porodičnog života“. Zakonodavac je, pri tome, ovom odredbom u identičnoj formulaciji inkorporisao deo člana 8. Evropske konvencije, odnosno terminološki je reč o identičnom pravu.

jedan član porodice ugrožava telesni integritet, duševno zdravlje ili spokojstvo drugog člana porodice, dok su u drugom stavu (samo primera radi) navedeni karakteristični vidovi nasilja u porodici, koji se u praksi najčešće ispoljavaju (imenovani oblici nasilja – nanošenje ili pokušaj nanošenja telesne povrede; izazivanje straha pretnjom ubistva ili nanošenja telesne povrede članu porodice ili njemu bliskom licu; prisiljavanje na seksualni odnos; navođenje na seksualni odnos ili seksualni odnos s licem koje nije navršilo 14. godinu života ili nemoćnim licem; ograničavanje slobode kretanja ili komuniciranja s trećim licima, vređanje), uz određenje da se nasiljem u porodici smatra svako drsko, bezobzirno i zlonamerno ponašanje koje jedan član porodice ispoljava prema drugom članu porodice (neimenovani oblici nasilja).²¹

U sudskoj praksi je prisutan stav da za postojanje nasilja u porodici nije dovoljno što su odnosi članova porodice²² duboko poremećeni i što često dolazi do svađa ili rasprava, već je potrebno da se utvrdi postojanje bar jedne konkretne radnje koja bi se mogla kao takva smatrati nasiljem u porodici.²³ Drugim rečima, nije svako porodično nerazumevanje i svaki porodični problem ekvivalent porodičnom nasilju, a subjektivni osećaj ugroženosti nekog člana porodice ne znači automatski postojanje nasilja

21 Sadržina pojma nasilje u porodici može se odrediti na osnovu primera iz sudske prakse, odnosno može se zaključiti koji se vidovi ponašanja mogu okarakterisati kao takvi, pa se nasiljem u porodici smatra „zabrana komuniciranja tužilje sa ostalim licima, zabrana istoj da normalno ulazi u dvorište svoje kuće kroz kapiju, ograničavanje trošenja električne energije, verbalne uvrede, prisluškivanje telefonskih razgovora, grubi ispadi prema angažovanim majstorima ili članovima rodbine koji su joj bili u kući“ (Presuda Apelacionog suda u Beogradu, Gž2 87/2015 od 25. februara 2015); zatim postoji nasilje u porodici kada „jedan supružnik bez opravdanog razloga menja bravu na vratima i odjavi elektrodistribuciji korišćenje struje u stanu u kome živi drugi supružnik“ (Presuda Vrhovnog kasacionog suda, Rev. 692/2014 od 20. juna 2014); „insistiranje člana porodice na daljoj komunikaciji, čime se uznemiravaju članovi porodice koji sa njim ne žele kontakt, u situaciji kada su poremećeni bračni i porodični odnosi, sa učestalim verbalnim sukobima, prijavama nasilja za izvršeno vređanje i verbalno maltretiranje, predstavlja akt nasilja u porodici“ (Presuda Vrhovnog kasacionog suda, Rev. 126/2017 od 9. marta 2017) ili kako je navedeno u presudi Apelacionog suda u Beogradu, Gž2 52/2010 od 3. februara 2010: „Tuženi je uznemiravao tužilju A. A. na taj način što je tokom dana učestalo presretao na ulici, sačekivao ispred zgrade i ispred vrtića koji dete pohada, dolazio na mesto gde tužilja radi, pretio joj, zvao radi uznemiravanja na mobilni telefon, zvonio na interfon, slao joj vulgarne poruke preteće sadržine, uznemiravao je kao učesnika u saobraćaju prateći je svojim vozilom, okretao automobil u kontra smeru i svojim vozilom vozio prema tužilji u susret njenom vozilu. Baki tužilje A. A. M., svedoku S. S., tuženi je rekao da će tužilje A. A. i A. A. M. baciti sa osamnaestog sprata. Ovakvim ponašanjem tuženi je narušio duševno zdravlje i spokojstvo tužilja, a vožnjom kolima u pravcu tužilje A. A. ugrozio je i njen telesni integritet. Tužilje usled ovakvog zlonamernog i drskog ponašanja tuženog trpe strah koji traje već nekoliko godina.“ Osim navedenog, o tome šta se smatra nasiljem u porodici može se zaključiti, između ostalog, i iz presude Vrhovnog kasacionog suda, (Rev.1169/2016 od 13. jula 2016. god.), u kojoj je navedeno: „Prema utvrđenom činjeničnom stanju tuženi je od početka veze psihički i fizički maltretirao tužilju i to pored ostalog prebacivao joj neverstvo, vređao, više puta je terao da spava na podu, a jednom je zatvorio na potkrovlju pet dana bez hrane i terao da piše imena ljubavnika. Jednom prilikom tuženi je naterao tužilju da ide na groblje u selu Z. i provede celu noć, s tim da će je u protivnom ubiti kao i njene roditelje i zapaliti im kuću. Drugom prilikom tuženi je u podrumu stezao mali prst tužilje stegom, terajući je da piše imena ljubavnika nakon čega je tužilja napustila zajednicu i sada sa decom živi u selu R. kod roditelja“.

22 PZ („Službeni glasnik RS“, br. 18/05 i 72/11 – dr. zakon) odredbom člana 197. stav 3. u slučaju zaštite od nasilja određuje i ko se smatra članom porodice i samo ta taksativno nabrojana lica mogu i odgovarati za nasilje koje učine drugom članu porodice.

23 Presuda Vrhovnog kasacionog suda, Rev. 137/2017 od 1. februara 2017. godine.

u porodici. Ipak, kriterijum koji se odnosi na reakciju žrtve na dešavanja u porodici svakako je od značaja za ocenu postojanja nasilnog ponašanja, a naročito ispoljeni strah i otpor žrtve prema daljim kontaktima s članom porodice čije ponašanje sadrži elemente nasilja u porodici.²⁴

Protiv člana porodice koji vrši nasilje sud može odrediti jednu meru ili više mera zaštite od nasilja u porodici, kojom se privremeno zabranjuje ili ograničava održavanje ličnih odnosa s drugim članom porodice.²⁵ Ovim merama istovremeno se, kako je rečeno, pruža zaštita porodičnom životu, a predviđeno je pet posebnih mera: 1) izdavanje naloga za iseljenje iz porodičnog stana ili kuće, bez obzira na pravo svojine odnosno zakupa nepokretnosti; 2) izdavanje naloga za useljenje u porodični stan ili kuću, bez obzira na pravo svojine odnosno zakupa nepokretnosti; 3) zabrana približavanja članu porodice na određenoj udaljenosti; 4) zabrana pristupa u prostor oko mesta stanovanja ili mesta rada člana porodice i 5) zabrana daljeg uznemiravanja člana porodice.²⁶ Propisane mere zaštite mogu biti izrečne i kumulativno.²⁷

Budući da zakonska definicija nasilja u porodici obuhvata sve potencijalne vidove nasilja, potrebno je izreći mere zaštite i kada nasilje nije preraslo u teže oblike – princip „nulte tolerancije“ na nasilje.²⁸ Sud će izreći mere zaštite od porodičnog nasilja i u periodu „primirja“, s obzirom na to da je za porodično nasilje karakteristično ciklično ispoljavanje, odnosno da je za ovu specifičnu vrstu nasilja karakterističan ciklus u ispoljavanju – nakon faze „primirja“, u kojoj se nasilnik iskreno kaje i obećava da će se promeniti, nastupa faza „gomilanja besa“, koja posle određenog vremena kulminira i prerasta u pravu erupciju nasilničkog ponašanja da bi posle toga opet nastala faza „primirja“.²⁹ Stoga bi se moglo zaključiti da nasilje u porodici predstavlja model ponašanja, a ne pojedinačni incident, da ono obuhvata raznovrsne radnje i ponašanja koje jedan član porodice preduzima odnosno ispoljava prema drugom članu, kako bi uspostavio moć i kontrolu i zadovoljio neke svoje potrebe na štetu drugog člana porodice.³⁰ Ukoliko se radi samo o incidentu, a ne o modelu ponašanja, u nekim slučajevima sud neće izreći mere zaštite od nasilja u porodici.³¹ Međutim, u sudskoj praksi ima i drugačijih odluka, u kojima se nasuprot tome navodi da nasilje u porodici podrazumeva svako ponašanje koje odstupa od standarda uobičajenog ophođenja i komuniciranja sa članovima porodice, za koje, da bi bilo kvalifikovano kao nasilje

24 Presuda Apelacionog suda u Nišu, GŽ2 25/2017 od 24. januara 2017. godine.

25 PZ („Službeni glasnik RS“, br. 18/05 i 72/11 – dr. zakon) član 198. stav 1.

26 PZ („Službeni glasnik RS“, br. 18/05 i 72/11 – dr. zakon), član 198. stav 2.

27 Ugrožavanje spokojstva žrtve vređanjem i pretnjama koje se pretežno odvijaju u stanu zahtevaju izdavanje naloga za iseljenje nasilnika i izricanje mera zabrana približavanja žrtvi na određenoj udaljenosti, kao i zabranu pristupa u prostor oko mesta stanovanja ili mesta rada žrtve (Presuda Apelacionog suda u Beogradu, GŽ2 705/2010 od 6. oktobra 2010).

28 Presuda Apelacionog suda u Beogradu, GŽ2 366/2010 od 17. maja 2010. godine. Ili kako je npr. navedeno u presudi Vrhovnog kasacionog suda, Rev. 2857/2010 od 9. juna 2010: „Ispunjeni su uslovi za izricanje mere zaštite od nasilja u porodici i kad postoji samo minimum sumnje na seksualno zlostavljanje maloletnog deteta od strane oca.“

29 Rešenje Apelacionog suda u Beogradu, GŽ2 144/2011 od 9. marta 2011. godine.

30 Rešenje Apelacionog suda u Beogradu, GŽ2 881/2016 od 2. novembra 2016. godine.

31 Presuda Apelacionog suda u Beogradu, GŽ2 782/2010 od 6. decembra 2010. godine.

u porodici, nije neophodan kontinuitet u smislu neprekidne trajnosti i višekratnosti takvog ponašanja, već je u određenim situacijama dovoljan jedan akt ponašanja koji ima karakter nasilja u porodici.³² No, dilema o tome da li se nasiljem u porodici smatra ponašanje koje je nužno kontinuirano ili može biti relevantan i samo jedan akt nasilja jeste veštačka, budući da će u nekim situacijama u porodičnom životu nasilničkim biti kvalifikovan i jedan jedini akt, dok će u drugim prilikama i okolnostima, možda, i više puta izrečena uvreda jednog člana porodice biti nedovoljna da sud utvrdi stanje ugroženosti telesnog integriteta, duševnog zdravlja ili spokojstva drugog člana porodice i da odredi neku od zaštitnih mera.³³

Dejstvo mera zaštite od nasilja u porodici je preventivno,³⁴ jer opominju i upozoravaju učinioca na to kakve ga zakonske posledice očekuju za slučaj da ubuduće ponovi svoje delo, pa deluju i s ciljem sprečavanja recidiva, tako da nisu samo kazna za učinioca nasilja u porodici.³⁵ Uz to, ove mere imaju privremeni karakter i sud po svojoj oceni određuje dužinu trajanja svake izrečene mere, pri čemu je maksimalni zakonski rok za svaku meru godinu dana.³⁶ Predviđena je i mogućnost produžavanja mera zaštite od nasilja u porodici sve dok ne prestanu razlozi zbog kojih je mera bila određena.³⁷ No, kada posle izrečenih mera zaštite od nasilja u porodici nije bilo uznemiravajućeg ili bilo kakvog neprijatnog ponašanja, nema mesta produženju navedenih mera.³⁸ S druge strane, mera zaštite od nasilja u porodici može prestati i pre isteka vremena trajanja ako prestanu razlozi zbog kojih je mera bila određena.³⁹

3. ZAKLJUČAK

Pravo na poštovanje porodičnog života je individualno, lično pravo svakog člana porodice. Sledstveno tome, svaki član porodice mora poštovati ovo pravo svih drugih članova iste porodice. No, upravo u okviru same porodice može, usled nasilja u porodici, dolaziti pretnja pravu na porodični život.

U fenomenu nasilja u porodici svakako je sadržan porodični problem, ali i problem zaštite javnog interesa, koji zahteva energično uplitanje države. Načini državne intervencije ogledaju se u zakonodavnoj aktivnosti, aktivnosti nacionalnih sudova, ali i svih organa i institucija koji se bave zaštitom žrtava porodičnog nasilja. Ili je možda

32 Presuda Apelacionog suda u Novom Sadu, Gž2 480/2013 od 29. avgusta 2013, Presuda Vrhovnog kasacionog suda, Rev. 717/2016 od 26. maja 2016. godine.

33 Draškić, M., „Nasilje u porodici: prva presuda Vrhovnog suda Srbije“, *Anali Pravnog fakulteta u Beogradu*, 2, 2008, str. 346.

34 Presuda Vrhovnog suda Srbije, Rev. 849/2006 od 8. juna 2006; Presuda Vrhovnog kasacionog suda, Rev. 792/2013 od 29. avgusta 2013; Presuda Apelacionog suda u Novom Sadu, Gž2 285/2014 od 5. juna 2014. godine.

35 Presuda Apelacionog suda u Novom Sadu, Gž2 480/2013 od 29. avgusta 2013. godine.

36 PZ („Službeni glasnik RS“, br. 18/05 i 72/11 – dr. zakon), član 198. stav 3. Odredbom člana 198. stav 4. istog zakona propisano je da se vreme provedeno u pritvoru kao i svako lišenje slobode u vezi s krivičnim delom odnosno prekršajem uračunava u vreme trajanja mere zaštite od nasilja u porodici.

37 PZ („Službeni glasnik RS“, br. 18/05 i 72/11 – dr. zakon), član 199.

38 Presuda Apelacionog suda u Nišu, Gž2 179/2012 od 17. jula 2012. godine.

39 PZ („Službeni glasnik RS“, br. 18/05 i 72/11 – dr. zakon), član 200.

bolje govoriti o ključnoj ulozi nacionalnih vlasti u preduzimanju adekvatnih, pa i porodičnopравnih mera kako bi se zaštitile žrtve nasilja u porodici i njihovo pravo na poštovanje porodičnog života.

Mere zaštite od nasilja u porodici za cilj prvenstveno imaju da žrtvama porodičnog nasilja u našoj zemlji obezbede mir, spokoj i bezbednost na određeni vremenski period, život bez straha od daljeg nasilja, oslobađanje od trauma i oporavak od zadobijenih povreda.⁴⁰ Odnosno, sudska praksa je nepodeljena po pitanju svrhe izrečene mere zaštite, a to je prestanak ponašanja koje predstavlja nasilje u porodici i rešavanje problema koji dovode do poremećaja u odnosima i nasilja, ali i konačno uspostavljanje normalnih međuljudskih odnosa članova porodice⁴¹ i normalnog odvijanja porodičnog života. Država je dužna da sprovodi i poštuje sve mere koje predviđaju zaštitu od nasilja u porodici, jer će u suprotnom odgovarati zbog kršenja svojih obaveza koje je preuzela potpisivanjem Evropske konvencije, o čemu svedoči i praksa Evropskog suda za ljudska prava.

LITERATURA

Carić, S., *Evropski sistem ljudskih prava*, Univerzitet Privredna akademija u Novom Sadu, Novi Sad, 2011.

Draškić, M., „Nasilje u porodici: prva presuda Vrhovnog suda Srbije“, *Anali Pravnog fakulteta u Beogradu*, 2, 2008, str. 341–351.

Konstantinović Vilić, S., Nikolić Ristanović, V., *Kriminologija*, Pravni fakultet u Nišu, 2003.

Kostić, M., „Nasilje u porodici – dve metode sudske zaštite“, *Naučna konferencija 'Novine u porodičnom zakonodavstvu'*, Niš, 2006, str. 235–254.

Milutinović, Lj., „Nasilje u porodici“, *Pravni informator*, 6, 2012, str. 16–19.

Petrušić, N., „Porodičnopравna zaštita od nasilja u porodici u pravu Republike Srbije“, *Zbornik radova sa savetovanja 'Novo porodično zakonodavstvo'*, Vrnjačka Banja, 2006, str. 21–47.

Ponjavić, Z., „Odgovornost države za nasilje u porodici prema Konvenciji o ljudskim pravima“, *Zbornik radova sa naučnog skupa 'Nasilje u porodici'*, Beograd, 2012, str. 146–163.

Ponjavić, Z., Palačkovć, D., „Prekogranično odvođenje dece i porodično nasilje“, *Međunarodni naučni skup 'Prava djeteta i ravnopravnost polova – između normativnog i stvarnog'*, Pale, 2012, str. 47–71.

Dokumenti UN

Beijing Declaration and Platform for Action, Fourth World Conference on Women, A/CONF.177/20 and A/CONF.177/20/Add.1, 15 September 1995.

40 Presuda Apelacionog suda u Novom Sadu, Gž2 480/2013 od 29. avgusta 2013. godine.

41 Presuda Vrhovnog suda Srbije, Rev. 3250/2008 od 4. decembra 2008; Presuda Vrhovnog suda Srbije, Rev. 744/2009 od 1. aprila 2009; Presuda Apelacionog suda u Beogradu, Gž2 510/2016 od 15. juna 2016. godine.

Convention on the Rights of the Child, UN, A/RES/44/25, 20 November 1989.
Declaration on the Elimination of Violence against Women, UN, A/RES/48/104, 20 December 1993.
The Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women (CEDAW), UN A/RES/34/180, 18 December 1979.
Universal Declaration of Human Rights, UN. Doc A/810, G. A. res. 217A (III), 10 December 1948.

Dokumenti EU

Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence, Council of Europe Treaty Series-No. 210, Istanbul, 11 May 2011.
European Convention on Human Rights, Council of Europe Treaty Series-No. 005, Rome, 4 November 1950.
Recommendation (2002)5 of the Committee of Ministers to member states on the protection of women against violence, Council of Europe, 30 April 2002.
Recommendation (90) 2 of the Committee of Ministers to Member States on social measures concerning violence within the family, Council of Europe, 15 January 1990.
Recommendation 1450 (2000) Parliamentary Assembly of the Council of Europe on violence against women in Europe, Council of Europe, 3 April 2000.
Recommendation 1582 (2002) Parliamentary Assembly of the Council of Europe on domestic violence against women, Council of Europe, 27 September 2002.
Recommendation 1905 (2010) Parliamentary Assembly of the Council of Europe on children who witness domestic violence, 12 March 2010.

Nacionalni pravni izvori

Zakon o ratifikaciji Evropske konvencije o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda, „Službeni list SCG – Međunarodni ugovori“, br. 9/03 i 5/05.
Zakon o sprečavanju nasilja u porodici, „Službeni glasnik RS“, broj 94/16.
Krivični zakonik, „Službeni glasnik RS“, br. 85/05, 88/05 – ispr., 107/05 – ispr., 72/09, 111/09, 121/12, 104/13, 108/14 i 94/16.
Porodični zakon, „Službeni glasnik RS“, br. 18/05 i 72/11 – dr. zakon.
Ustav Republike Srbije, „Službeni glasnik RS“, broj 98/06.

Odluke Evropskog suda za ljudska prava

ECtHR, *A. v. the United Kingdom*, No. 25599/94, Judgment of 23 September 1998.
ECtHR, *Airey v. Ireland*, No. 6289/73, Judgment of 9 October 1979.
ECtHR, *Bevacqua and S. v. Bulgaria*, No. 71127/01, Judgment of 12 June 2008.
ECtHR, *Branko Tomašić and Others v. Croatia*, No. 46598/06, Judgment of 15 January 2009.

ECtHR, *D.P. and J.C. v. the United Kingdom*, No. 38719/97, Judgment of 10 October 2002.

ECtHR, *E and Others v. the United Kingdom*, No. 33218/96, Judgment of 26 November 2002.

ECtHR, *E.S. and Others v. Slovakia*, No. 8227/04, Judgment of 15 September 2009.

ECtHR, *Kontrová v. Slovakia*, No. 7510/04, Judgment of 31 May 2007.

ECtHR, *Opuz v. Turkey*, No. 33401/02, Judgment of 9 June 2009.

ECtHR, *Z and Others v. the United Kingdom*, No. 29392/95, Judgment of 10 May 2001.

Odluke sudova Republike Srbije

Presuda Apelacionog suda u Beogradu, Gž2 366/2010 od 17. maja 2010.

Presuda Apelacionog suda u Beogradu, Gž2 510/2016 od 15. juna 2016.

Presuda Apelacionog suda u Beogradu, Gž2 52/2010 od 3. februara 2010.

Presuda Apelacionog suda u Beogradu, Gž2 705/2010 od 6. oktobra 2010.

Presuda Apelacionog suda u Beogradu, Gž2 782/2010 od 6. decembra 2010.

Presuda Apelacionog suda u Beogradu, Gž2 87/2015 od 25. februara 2015.

Presuda Apelacionog suda u Nišu, Gž2 179/2012 od 17. jula 2012.

Presuda Apelacionog suda u Nišu, Gž2 25/2017 od 24. januara 2017.

Presuda Apelacionog suda u Novom Sadu, Gž2 285/2014 od 5. juna 2014.

Presuda Apelacionog suda u Novom Sadu, Gž2 480/2013 od 29. avgusta 2013.

Presuda Vrhovnog kasacionog suda, Rev. 1169/2016 od 13. jula 2016.

Presuda Vrhovnog kasacionog suda, Rev. 126/2017 od 9. marta 2017.

Presuda Vrhovnog kasacionog suda, Rev. 137/2017 od 1. februara 2017.

Presuda Vrhovnog kasacionog suda, Rev. 2857/2010 od 9. juna 2010.

Presuda Vrhovnog kasacionog suda, Rev. 692/2014 od 20. juna 2014.

Presuda Vrhovnog kasacionog suda, Rev. 717/2016 od 26. maja 2016.

Presuda Vrhovnog kasacionog suda, Rev. 792/2013 od 29. avgusta 2013.

Presuda Vrhovnog suda Srbije, Rev. 3250/2008 od 4. decembra 2008.

Presuda Vrhovnog suda Srbije, Rev. 744/2009 od 1. aprila 2009.

Presuda Vrhovnog suda Srbije, Rev. 849/2006 od 8. juna 2006.

Rešenje Apelacionog suda u Beogradu, Gž2 144/2011 od 9. marta 2011.

Rešenje Apelacionog suda u Beogradu, Gž2 881/2016 od 2. novembra 2016.

Sanda Ćorac, LL.D.
Attorney at Law

EFFECT OF DOMESTIC VIOLENCE ON THE BREACH OF THE RIGHT
TO RESPECT FOR FAMILY LIFE: PRACTICE OF THE EUROPEAN COURT OF
HUMAN RIGHTS AND JUDICIAL PRACTICE IN THE REPUBLIC OF SERBIA

Summary

The right to respect for family life guaranteed by the European Convention on Human Rights (Art. 8 § 1) and the Family Act of the Republic of Serbia (Art. 2 § 2) is an individual, personal right of every member of the family. Consequently, each member of the family must respect this right of all other members of the same family. If the right to respect for family life is endangered or hurt by the actions of other members of the family who can be classified as violent, a family from an intimate oasis dominated by good, positive emotions, becomes a violent social group. Because of the importance that the family has in society, national authorities have, in addition to the primary obligation to prescribe a normative framework, and the obligation to take appropriate measures in specific cases to protect victims of domestic violence. So, the phenomenon of domestic violence requires a strong interference of the state. The modalities of state intervention consist in the taking of adequate measures by the national authorities (for example, the family law measures provided by Family Act of the Republic of Serbia in Art. 197–200), which aim is to protect victims of domestic violence and therefore their right to respect for family life. Or it may be better to say that the failure of the state to implement these measures can lead to a violation of the right to respect for family life. The state is, therefore, obligated to implement and abide all measures that provide protection from domestic violence, because otherwise it will be held responsible for violating its obligations that it has undertaken with the signing of the European Convention on Human Rights, as evidenced by the practice of the European Court of Human Rights.